

Kötülüğün Kaynağı ve Tarihin Anlamı: Nikolay Aleksandroviç Berdyayev*

The Origin of Evil and the Meaning of History: Nikolai Alexandrovich Berdyayev

Kasım MÜMİNOĞLU^a

Öz

Varoluşsal bir problem olarak kötülük problemi felsefe tarihi boyunca çeşitli minvallerde tartışılmıştır. Antikçağdan günümüze kadar bu konuda birçok filozof problemi insanın doğası ve ilahi kudretle ilişkilendirmek suretiyle ortaya koymuşlardır. Kötülük olgusu, insanın ontolojik kaygılarının bir belirtisi ve yansıması olduğu kadar insan yaşamını kuşatan olayların anlamlandırılması çabasını da içeren metafiziksel bir sorundur. Berdyayev'e göre tarih ve anlam sorunu da bu problemin merkezinde ele alınmış ve alınmaya devam etmektedir. O, 18. yy. ile birlikte Diderot, d'Holbach gibi Aydınlanma düşünürlerinin saldırıları ve özellikle Voltaire ve Hume'un şüphecî tutumları karşısında sarsılmış olan Hıristiyanlığın temellerini tekrar güçlü bir felsefi esaslarla özellikle kötülük ve tarihin anlamı sorunsalı çerçevesinde anlamlandırma çabası içerisine girilmiş olduğunu düşünmektedir. Berdyayev'e göre bu konuda dinden beslenmeyen soyut felsefe dünya tarihine anlam veremediği gibi kötülüğe de ışık tutamamıştır. Bu çalışmada Rus din felsefecilerinden biri olan N. A. Berdyayev'in kötülüğün kaynağı ve tarihin anlamı konusundaki görüşlerini ve birçok filozofa yönelik eleştirilerinin temellerini incelemeyi hedeflemekteyiz.

Abstract

The problem of evil as an existential problem has been discussed in various ways throughout the history of philosophy. From ancient times to the present, many philosophers have put forward the problem by associating them with the nature of man and divine power. The phenomenon of evil is a metaphysical problem that includes the effort to make sense of the events surrounding human life as well as a manifestation and reflection of human ontological concerns. The problem of history and meaning has been and continues to be dealt with at the center of this problem. Berdyayev approached this subject with a special interest and in the 18th century. He tried to make sense of the foundations of Christianity, which was shaken by the attacks of Enlightenment thinkers such as Diderot, d'Holbach and especially Voltaire and Hume's skepticism, with a strong philosophical basis, especially within the framework of the problematic of evil and the meaning of history. According to Berdyayev, the philosophy, which does not feed on religion, could not make sense of world history and could not shed light on evil. In this study, we aim to examine one of the Russian religious philosophers, N. A. Berdyayev's views on the source of evil and the meaning of history, and the basis of his criticisms against many philosophers.

Anahtar Kelimeler

Kötülük Problemi, İyilik, İzdırab, Kötülük Tecrübesi, Tarih ve Anlam

Keywords

The Problem of Evil, Goodness, Suffering, Experience of Evil, History and Meaning

* Bu makale, Namık Kemal Üniversitesinde 20-23 Ekim 2023 tarihinde düzenlenen INCSOS VIII. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu'nda sözlü olarak sunulan ancak tam metni yayımlanmayan "Nikolay Aleksandroviç Berdyayev'de Kötülüğün Kaynağı ve Tarihin Anlamı." adlı tebliğin içeriği geliştirilerek ve kısmen değiştirilerek üretilmiş hâlidir.

^a Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü. İzmir/Türkiye. Email: muminoglukasim@gmail.com
(Sorumlu Yazar/Corresponding author)

Bu makale Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) License ile lisanslanmıştır.

İçtimaiyat Dergisi, lisanslama politikası ile telif hakkının ve kullanıcı haklarının açık olmasını sağlar. Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlar. / Journal of İctimaiyat Magazine ensures that copyright and user rights are open with its licensing policy. Author(s) publishing with the journal retain(s) the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

1. Giriş

Kötülük konusu aslında insan var olduğundan beri var olan bir problemdir. Dini kaynaklarda olmak üzere Antikçağ felsefi düşüncesinden günümüze kadar bu problem insanın doğasıyla bazı kaynaklarda ise ilahi kudretle ilişkilendirilmek suretiyle izaha kavuşturulmaya çalışılmıştır. Temelde dünyada neden kötülük var? Tanrı neden kötülüğe izin vermektedir? Gibi sorular etrafında şekillenen bu sorun birçok XX. Yüzyıl düşünürlerinin de ilgi odağı olmuştur. Nikolay Berdyaev bir din filozofu olarak kötülüğün kaynağı ve tarihin anlamı konusunu “Ruh ve Hakikat”, “Yaratıcılığın Anlamı”, “Tarihin Anamı” ve “Dostoyevski’nin Dünya Görüşü” gibi birçok çalışmasında incelemektedir.

2. Kötülük

2.1.Kötülük Kaynağı

Berdyaev kötülüğün kaynağını araştırırken problemi tarihsel ve evrensel bağlamda ele almaya çalışmıştır. Berdyaev’e göre, modern dünya farklı yollarla ve farklı sonuçlara doğru ilerlemektedir (Müminoğlu, 2018: 145). Berdyaev için, modern insan çıkmazı içinde bulunduğu psikolojik, benmerkezci, içine kapanık bireycilik dönemine girmiş olmasında yatmaktadır. Pozitivizm insanın inancını bir tarafa itmekle insanlığa sahte nesnelcilik, sahte evrenselcilik vaat etmiştir. İnsan ırkı kendisini mekanik bir şekilde amaçlarına boyun eğdirmekle kendi amaçlarının kölesi haline getirmiştir. Berdyaev’e göre bütün bunlar kötülüğün var olmasına kaynaklık teşkil eden durumlardır.

Berdyaev’e göre, pozitivizm varlığı ortadan kaldırmış, gerçeklik duygusunu yok etmiş ve sonunda zavallı insana yanıltıcı fenomenlerin gücünü vermiştir. Bir kişi gerçekten var olup olmadığını, dünyada bir şey olup olmadığını, kendinde bir varlık olup olmadığını farkında olmaktan bile vazgeçmiş, benlik algısını kaybetmiştir. Doğada yaşamın varlığına sıkıca sarılan kimsenin yaşamını tehdit eden her şey, onun bilincini ve yaşamın anlamı duygusunu kaybetmesine sebep olur, o kimse sadece yaşamı arar ve ölür (Бердяев, 1989: 57). Pozitif bilim olarak sunulan sahte felsefe ve sahte din, insana kendi kökeninin önemsizliğini ve geleceğinin tanrısallığı bilincini aşladı. Modern bilince göre insanın varlıkta derin kökleri yoktur; o ilahi kökenli değildir.

“varlığın var olup olmadığı, varlığın ne olduğu, insanın özü, kökenine ve kaderine, evrendeki yerine ve hayatın anlamı, hayatı inşa etme arzusu tarafından belirlenir. Yanlış bir nesnelcilik, sözde bilimsel olan, natüralist bir dünya görüşü tarafından haklı çıkarılır ve doğrulanır. Fakat bilimin üstünlüğü nasıl haklı çıkar? Bu gerekçelendirme bilimin kendisinin işi olamaz: onun dışında ve önündedir; gerekçe, inancın özel bir şeklidir. Peki ya bilim yalnızca dünyanın hastalıklı durumunu incelerse, yalnızca günahın ve dünyanın hastalığının sonucu olan doğal düzenden sorumluysa, bilim yalnızca patolojiyse? Bilim, ‘doğa’ hakkında doğruyu söyler, içindeki ‘düzenliliği’ doğru bir şekilde ortaya koyar, ancak doğanın düzeninin kökeni, varlığın özü ve derinliklerde meydana gelen trajedi hakkında hiçbir şey bilmez ve bilemez.” (Бердяев, 1989: 58).

Berdyaev bu manada solipsizmi, öznel idealizmi, natüralizm ve materyalizmi eleştirir. Bilimin insan ruhunun susuzluğunu gideremeyeceğine inanır. O, insan ruhunun derinliklerini yine insanın inancıyla çözülebileceğine inanır. İnanç bütün kötülükleri yok eden yegâne faktördür. Modern dünyanın farklı yollardan ve farklı uçlardan gittiği evrensel dini dünya görüşü, her şeyden önce dünya tarihinin anlamı, bireyin kaderinin dini bağlantısı sorununu keskin bir şekilde gündeme getirmektedir. Berdyaev bu anlamda kötülüğün kaynağını insanın kendisinde veya insanlığın yarattığı inançsız yaşam biçiminde köklendiğini ifade eder. Bu manada tarihin anlamı sorunu aynı zamanda dünyadaki kötülüğün kökeni, dünya öncesi günaha düşme ve kurtuluş

sorunudur. Berdyaev'e göre kurtuluş dinde, dinle mümkündür. Ama soyut felsefe dünya tarihini kavrayamaz, kötülüğün kaynaklarına ışık tutamaz. Anlamın somutlaşması sadece vahiy yolu ile verilmiştir. Din felsefesi bu vahiyden beslenmesi gerekir. Berdyaev bu konudaki felsefi tutumunu şu sorularda izah etmektedir.

“Biz Kimiz? Suçlu masumiyet, dışsal kötülüğün tutsakları, bize yabancı unsurlar tarafından köleleştirilmiş, tarihsel süreç içinde kurtulmuş muyuz, yoksa en yüksek hakikatin önünde suçlular mıyız, günahkârlar mı, kendi sorumlu olduğumuz kötülüğün kölesi miyiz? Hayatın kötülüğü ve ıstırapı, ölüm ve varlığın dehşeti, dünya öncesi irtidat suçunun sonucu değilse, tüm yaratılışın büyük günahı, kötü yolun özgür seçimi, tüm yaratılışın ortak sorumluluğu yoksa dünyanın kötülüğü için karşılıklı sorumluluk yoktur, o zaman teodise imkânsızdır, o zaman varoluşun bir anlamı olamaz.” (Бердяев, 1989: 59).

Berdyaev konuya bu şekilde açıklık getirmekle birlikte insanın ve dahi insanlığın kendi yaptığı hem de yarattığı kötülüğü Tanrı'ya atfetmenin kötülüğün ruhuna has olduğunu ve kötülüğün en büyüğü olduğunu belirtir. Ölümcül olan bu kötülük, Yaradan'ın inkârına ve kötülüğün kaynağının doğanın anlamsız düzenine, hiçbir şeyden sorumlu olmayan bir dış unsura atanmasına yol açar. Böylece, insanda günahkârlığın ilk bilinci, kötü niyetli hakarete, yaşamın tüm zenginliklerini hak etmeden alma arzusuna dönüşür. İnsan, doğaya neden bu kadar gücendiğini, neden acı çektiğini ve öldüğünü, neden umutlarının yıkıldığını, neden öfkelenildiğini, koşturduğunu, kökeninin asaletinden neden vazgeçtiğini anlamaktan vazgeçer. Berdyaev, hayatın dini anlamının yeniden canlanması, dünya kötülüğünün kaynağının bilinciyle, teodise sorununun nihai çözümüyle bağlantılı olduğu düşüncesindedir. Berdyaev insanın kurtuluşunun yeni dini bilinçle mümkün olacağına inanmaktadır. Bilinç, bir kişi, yalnızca kendi dışındaki kötü bir unsurun tutsağı olduğu, bir dış güç tarafından gücendirildiği gibi yanlış bir düşünceden kurtulduğunda ortaya çıkar. Kişi en yüksek saygınlığına, kendisine suçlu olarak kabul edilmesini emrettiğinde ulaşır. Günümüz dindarlarının düşündüğü gibi, insanı dış şiddetten kurtarmak yeterli değildir. İnsanın doğanın şiddetli esaretine ve ölümcül parçalanmasına yol açan içsel kötülükten kurtulması gerekir. Bir kişi içsel olarak özgür olmalı, özgürlüğe ve sonsuz yaşama layık olmalı, insan kendisini köleleştiren her şeyi bırakmalıdır. Çünkü gerçek insan ilahi olanın bir parçasıdır.

2.2. Kötülük ve Özgürlük İlişkisi

Berdyaev kötülük problemini incelerken Tanrı, dünya ve insan arasındaki ilişkiyi çok yönlü bir şekilde inceler. Filozof, modern insanın rasyonalist bilincini yani “Öklid zihni”, kötülüğün ve onun neden olduğu ıstırapın varlığını ve zaferini, Tanrı'ya ve dünyanın ilahi anlamına inanmanın önündeki ana engel olarak gördüğünü vurgular (Бердяев, 2005: 162). Çünkü dünyada kötülüğün kökenini ve varlığını açıklayan, kötülüğü önceleyen birincil, gizemli, irrasyonel özgürlük alanı vardır. Özgürlük yaratılmaz, dünyadan önce gelir ve Tanrı'nın dünyayı yarattığı orijinal hiçliğe dayanır. Bu irrasyonel özgürlük, ilahi varlığın yanında var olan bir şey değildir. Berdyaev'in bakış açısına göre, “Tanrı, özgürlük üzerinde değil, varlık üzerinde her şeye kadirdir, Dolayısıyla kötülük vardır” (Бердяев, 2005: 164). “Öklid zihni” insanları hem özgürlüğün irrasyonel gizemini hem de kötülüğün irrasyonel gizemini reddeder. Bu zihin, kötülük, olsun ya da olmasın, iyiliğin eksikliğini ya da gelişme anını temsil eder. Ancak, Berdyaev, kötülüğün bağımsız bir varlık olmadığını, diyalektik bir iyilik anına dönüşebileceğini belirtir. Kötülük yokluktur, yalandır, varlığın sapkınlığıdır, hastalığıdır: “Kızgınlık, kin, haset, intikam, sefahat, bencillik, kıskançlık, şüphe, cimrilik, kibir, açgözlülük gibi şeylere sahip olan kişinin hayatını mahveder, hayatın gücünü sarsar.” (Бердяев, 2003: 62). Berdyaev'e göre bu, bir kişinin bütünlüğünü, iç birliğinin manevi ilkedden ayrıldığını gösterir. Bu Berdyaev için bir Tanrı'dır. Kişilik, filozofun doğru bir şekilde belirttiği gibi, iyi ile kötü arasındaki ayırmada, kötünün sınırlarının belirlenmesinde oluşur. Kişi kötülüğe kayıtsız kalırsa veya iyiyle kötüyü karıştırırsa, ruhun özgürlüğünü kaybeder, sorumsuz

olur. Böyle bir kişi Tanrı'ya ve insanlara sevgiyle cevap veremeyecek şekilde anlaşılmalıdır. Başka bir ifadeyle böyle biri ilahi kişiliğe sahip değildir. Aynı zamanda, Berdyaev, kötülüğün kesinlikle irrasyonel ve temelsiz olduğunu ve bu nedenle rasyonel olarak anlaşılmaz ve açıklanamaz olduğunu vurgular. (Бердяев, 2003: 3).

Berdyaev ne pozitif felsefenin ne de eleştirel felsefenin, doğrudan iletişim yollarının verildiği birincil varlıktan değil, ikincil varlıktan yola çıktığı için, zamanın ve uzayın, mantığın yasalarının ve hiçbir kategorinin kökenini ve önemini anlayamayacaklarını belirtir. Çünkü tüm kategorilerin kökeni ve anlamı, konunun derinleştirilmesiyle kavranamaz. Burada sorun epistemolojik değil ontolojiktir ve en azından bir şeyi anlamak için epistemoloji bilinçli olarak ontolojik hale gelmeli, varlığın başlangıçtaki verililiğinden hareket etmelidir. Bütün bunlarla, epistemolojinin her şeyden önce, neo-Kantçıların istediği gibi bilim gerçeğine değil, vahiy gerçeğine yönelmesi gerektiğini söylemektedir. Çünkü ona göre insanlık hala tüm varlıkların Tanrı tarafından ebedi ve varoluşa gelmeden önce yaratılmış olduklarını başka bir ifadeyle tüm canlıların ilahi iradede zamandan önce var olduklarını anlamada güçlük çekmektedir (Бердяев, 2003: 3).

Berdyaev'e göre varlık, ilahi olanda bulunur. İlahi olan mutlak varlığın taşıyıcısı var olan her şeyin birliğidir. Tanrı'da yüklem olarak varlık ile özne olarak varlık arasındaki ayrım ortadan kalkar. Ebedi olarak İlahi Olan'da kalıcı olan kozmos, eksiksiz, uyumlu, özgür bir varlıktır. Tüm varlıkların, nihai birlikteliklerinde Tanrı'nın tüm idelerinin gerçekleşmiş ve onaylanmış varlığıdır. Eğer her türlü varlık ilahi olanda temellenmekteyse o zaman kötülüğün kaynağı nerededir? O zaman kötülük varlıkta kök salmış olamaz ve o zaman kötülük varlık olarak kavranamaz. Berdyaev varlığı her zaman yalnızca bir yüklem (sahip olunan) olarak değil, aynı zamanda bir özne (sahip olan) olarak görür. Mutlak varlıkta, yüklem ile özne arasındaki ayrım ortadan kalkar (Бердяев, 1989: 62). Kötülük varlık değilse, bu kötülüğün var olmadığı anlamına gelmez. Kötülük varlıkta değil, varlıksızlıkta (yok olma durumunda) köklenir; yokluk alanında ortaya çıkar ve varlıkta hayaletimsi, hayali bir yer edindikten sonra, sonunda yokluk alanına itilmeli, yok edilmeli, yokluğunun tüm önemsizliği, sahteliği ile teşhir edilmelidir. Varlık ve yokluk, mutlak ve görel olarak aynı düzlemde olamaz ve hiçbir anlamda karşılaştırılmaz ve karşılaştırılmaz. Mutlak varlık alanının dışında, görel ve kötü başka hiçbir varlık, hiçbir şekilde ona eşdeğer ve ona karşıt olarak kabul edilemez (Бердяев, 1989: 62).

Berdyaev'e göre Maniheist düalizm anlayışı kötülüğün sorumluluğunu yalnızca Tanrı'ya yüklemektedir. Onlar kötüyü mutlak iyile karşılaştırmanın, kötülüğün başlangıcını Tanrı ile karşılaştırmanın mümkün olduğunu düşünürler. Ama kötülüğün başlangıcı ne Tanrı'dadır ne de Tanrı'nın dışında (bağımsız bir varlık olarak). Bu nedenle, Tanrı kötülükten sorumlu değildir ve iyilik Tanrı'sından başka tanrı yoktur. Kötülük varlık alanının dışındadır, yokluktan doğar ve yokluğa geri döner; ilahi bir kaynaktan alınan bir güce sahip olmadığı gibi, farklı, rekabet eden bir varlık olarak Tanrı'nın karşısında bir güç olduğu gibi. Mutlak'ın içinde hiçbir kötü varlık olamaz ve Mutlak'ın dışında hiçbir varlık tasavvur edilemez. Kötülük güçsüz olma halidir ve bundan dolayı mutlak güçle sınırlanamaz. Kötülük çemberi ilahi varlık çemberiyle hiçbir zaman karşılaşmaz. Kötülüğün varlığından sebep Tanrı'nın, gücünde, iyiliğinde ve mutlak enginliğinde azalma olmaz, çünkü görel ve yokluk olan şey her şeyi kendi içinde içeren mutlak varlığı sınırlayamaz. Kötülük, bir özgürlük edimiyle gerçekleştirilen mutlak varlıktan uzaklaşma ve tanrısal tamlıktan hiçbir şey almayan ve onu hiçbir şekilde sınırlamayan yanıltıcı varlık-yokluk alanına geçiştir (Бердяев, 1989: 62).

Berdyaev bu durumu kötülükte gerçekleşen, hiyerarşik itaatin ihlali olarak yorumlar. Ona göre cennetten kovulmadaki düşüşte ilk melek hiyerarşisi şeytandır. Allah ve yaratılıştan başka bir şey yoktur; kötülüğün yolu, Tanrı'dan uzaklaşan ve parçalanmış varlığının hayaletini takip eden

yaratılış yoludur. Şeytan sadece kötülükte varlığa gelen ilk yaratıktır, Tanrı'nın Oğlu'nun karşıtı olan ilke onda cisimleşmiştir, olmaması gereken yaratılışın görüntüsüdür. Deccal, Yaratılışın yeni tanrısı, Yaradan'ın yerini alan yaratıktır. Başka bir ifadeyle kötülüğün kaynağı şeytanda cisimleşmektedir (Бердяев, 1989: 65).

Kötülük, düalist bilincin düşündüğü gibi, iyilik unsuruna karşı çıkan özel, özgün bir unsur değildir. Düalist anlayışta olduğu gibi herhangi bir unsurun yokluğa dönüşmesi, hakiki şeylerin hayali olanlarla ikame edilmesi varlığın tüm unsurlarına iftiradır. En azından ruh ve madde ikiliğinin bilincinde iyi ve kötü arasındaki ilişki kavranabilir. Madde, kendi içinde kötü değildir ve kötülüğün kaynağı onda değildir. Beden, ilahi temel ilkesinde ruh kadar kutsaldır, ancak tıpkı ruh gibi bozulabilir. Yaratılışın tüm haysiyeti, tüm mükemmelliği, Yaradan fikrine göre, özünde bulunan özgürlüğündedir. Özgürlük, Tanrı'nın suretinde ve benzerliğinde yaratılan her varlığın öz işaretidir; bu burçta yaratılış amacının mutlak mükemmelliği yatar. Yaratılışın bu rasyonel amacı tamamen insanla ilgilidir.

2.3. Kötülüğe Karşı Mücadele

Kötülükle nasıl savaşıılır? Berdyaev, bu konuda insana şunu öğütler; iyilik içinde olmalısın ve iyilik yaymalısın. Bu, kötülüğe karşı pasif bir tutum olup kötülük karşısında alçakgönüllülük ve ona uyum anlamına gelmez. Berdyaev burada haklı olarak, kötülüğün tek şiddetli dışlama ve yok etme ile değil, yalnızca içeriden mağlup edilebileceğini iddia eder. Kötülüğün kötülük tarafından basit bir şekilde yok edilmesi, aslında yalnızca kötülüğün dünyadaki varlığını güçlendirir ve kötü araçların yaşamın tek içeriği olabileceği gerçeğine yol açabilir. Berdyaev, yaşadığı dönemin çoğu safhalarında, büyük düşmanlarının kendilerinin de kötü hale geldiğini ve kötülükle savaşmak için kötülükten başka yollara inanmadıklarını haklı olarak gözlemler. Nefret asla sevgiye, şiddet ise özgürlüğe götürmez: “İyiliğe giden kötü yollar yoktur. Kötülük, kötü yollara galip gelir,” (Бердяев, 1993: 170) diye yazar.

Kötülük bir insanın kalbini ele geçirdiğinde, insan iyilik yapamaz hale gelir. Ancak, Berdyaev, kişinin kötülük yoluyla en yüksek iyiye ulaşabileceğini de kabul ediyor. Bunun için kötülük deneyimi, kötülüğün özünü yokluk, yalan, boşluk olarak, onun inkârına, yok olmasına katkıda bulunması gereken bir şey olarak ortaya koymalıdır. Berdyaev, yaşamın kaynağının Tanrı'da değil, kendinde olduğuna inanan manevi gururu inceler. Bu gururun irrasyonel özgürlükle ilişkili olduğu iddia edilebilir. Bu öz-iradedir, kişinin (kendi özgür iradesiyle) iradesine göre hareket etme özgürlüğüdür, kişinin aniden basitçe istediği gibi hareket etme özgürlüğüdür.

Böyle bir egoizm, böyle sahte bir kendini onaylama, Tanrı'nın sureti ve benzerliği olarak kişiliğin yok olmasına, ruhsal çöküş yol açar. Bir kişi kendinin kötü olduğunu düşünürse, kötü güçlerin kölesi olur, yaratıcı manevi güçlerden, iyi güçlerden mahrum kalır. Bununla birlikte, filozofun Dostoyevski'den esinlenerek belirttiği gibi, düşmüş insan bile hala Tanrı benzeri bir varlık olarak kalır. “Umutsuzca şeytani doğaların olduğunu düşünmüyorum” (Бердяев, 1993: 411).

Berdyaev'e göre bencillik ve benmerkezcilik kişilikten değil, “Ben”den gelir. Sadece “Ben” feda edilebilir, kişilik idrak edilmelidir. Benmerkezcilik günahının nihai üstesinden gelmek olan “Ben”den Tanrı'ya geçiş, başkalarıyla bir geçiştir, ancak başkaları aracılığıyla değil. Başkaları benim Tanrı ile olan ilişkimin kaynağı olamaz. Yalnızca ikincil bir düzlemde, yani toplumsal nesnelleşmede farklı görünür. Kendisi bilgi olmayacak bir bilgi teorisi inşa etme çabası umutsuzdur. Araştırmacının kendisi bilişsel bir eylemde bulunmadan bilişi araştırma nesnesi haline getirmek imkânsızdır. Her zaman ve her yerde bilincin orta yolunda yer alan ve bilince boyun eğdiren nesnelleştirme ikincil bir şeydir. Birincil gerçeklik ve birincil biliş ise bu nesnelleştirmeden önce veya bu nesnelleştirmeden sonra yer alır. İnsan, yalnızca nesneyle,

nesnelleşen dünyayla bu nesnelleşme için epistemolojik bir özneye dönüştürülmüştür. Bu nesneleştirilmenin dışında, bir nesneye dönüşen varlığın önünde durmanın dışında, özne, bir kişidir, canlı bir varlıktır, kendisi varlığın derinliklerindedir. Hakikat öznededir. (Бердяев, 1934: 15).

Berdyayev bu konuda Alman felsefesinin, irrasyonellik sorununu belirli bir keskinlikle ortaya koyduğunu, onların “irrasyonel olanın rasyonel bilgisine yönelik bir girişim yapmış olduklarını ifade etmektedir. Ona göre, aklın ışığı irrasyonel gizemin üzerinde aydınlanmalıdır. Kendi başına bu büyük çalışmada, akıl mutlaka rasyonel davranmak zorunda değildir. Akıl sadece oran değildir; akılda Logos da vardır. Varlığın irrasyonelliği, paradoksalılık ve varlığın gizemi karşısında tutarsızlık ile buluşmada zihnin sınırlarının tanınması, sadece akıl ve idrakin zayıflığının değil, aynı zamanda gücünün de bir göstergesidir. Ve zihnin en büyük zayıflığı tam olarak rasyonelleşmede ortaya çıkar. Çünkü rasyonalizm aşılabilir, rasyonalizmde zihin kendi sınırlarının ötesine geçemez, kendi üstüne çıkamaz. Bu arada, bu aşkınlıkta, aklın tüm gücü, bilginin en yüksek başarısı “dokta ignorantia”, apophatik bir bilgidir (Бердяев, 1934: 23).

Berdyayev’e göre, Tanrı’nın varlığı düşüncesi özgürlükle ilgilidir. Çünkü Tanrı insanın özgür sevgisini istemiştir, böylece insan Yaradan’ı özgürce takip edecektir. Berdyayev bu konuda büyük Engizisyoncu’nun sözlerinin örnek teşkil ettiğini düşünmektedir. “Dünyada kötülüğün var olduğu gerekçesiyle Tanrı’yı reddedenler, iyilikte şiddet ve zorlama isteyenler, insanı en yüksek haysiyetten yoksun bırakırlar.” (Бердяев, 1989: 68).

Berdyayev’in bu konudaki tespiti, Kant sonrası Avrupa felsefesi, bilginin ontolojik hale getirilmesine sebep olmuştur. Bunun neticesinde ise insanın varlığı için trajik olan şey onun inançtan koparak bilginin sınırsızlığı yanılığına kapılması olmuştur. Neticede insan yaşam biçiminde inançtan uzaklaştıkça kendi yarattığı maddi ihtiyaçların kölesi haline gelmiştir. Böyle bir durumda insan kendi ruhuna yabancılaşmış halde olduğundan, kendini özgür olmayan birey olarak ifade eder hale gelir. Bu ruhta günah, azap çekme, kötülük hüküm sürer (Левченко, 2011: 238).

2.4. Tarihin Anlamı

Berdyayev’e göre kötülük ile tarih arasında ruhun varlıkla olan bağlantısı gibi bir ilişkisi vardır. Ruh tarihle bağlantılıdır. Ruhun tarihsel olduğu ve tarihi yalnızca ruhun bildiği söylenebilir. Hegel’e göre tarih, tinin kendini ifşasıdır. Berdyayev’e göre bunu, N. Hartmann da manevi varlık hakkındaki kitabının alt başlığında, tarih felsefesinin temelleri olarak belirtmiştir. Dilthey ise tarih söz konusu olduğunda, tarihte ruhun tanındığı işaretleri arıyordu. Hıristiyan bilincinin ruhu tarihle bağlantılıdır. Yunan ruh anlayışının aksine, Hıristiyanlık, ruhu bir tarihe sahip olarak anlar. Tarih âleminde, doğa âleminde olmayan bir özgürlük vardır. Tarih, doğadan çok bizim kendi dünyamızdır. Yine de tarihte insan kendi öznel ruhunu, kendi tinsel özgürlüğünü tanımaz. Tarihte öznel ruhun insandan bir tür yabancılaşması vardır. Ve her şeyden önce nesnel, evrensel bir ruhun varlığını öne süren tarihtir. Tarih ikircikli olmalıdır. Bir yandan tarih bizim insani işimizdir ve onda, aynı zamanda kendi derinliğimizi oluşturan ruhun işaretlerini tanırız. Tarih başımıza ve içimize gelir ve tarihi ruhun derinliklerine götürebiliriz. Ama öte yandan, tarihte doğamıza ve ruhumuza yabancılaşma vardır. Tarih bizim için kadere dönüşür, yabancı ve acımasız bir güç gibi davranır ve içinde özgürlüğümüz yoktur (Бердяев, 2003:19). Tarih sadece tinin cisimleşmesi değildir, tarih aynı zamanda tinin başarısızlığıdır; onda Tanrı’nın Krallığı olan ruhsal krallık gerçekleşmez. Tanrı’nın içkinliği ve tarihin ruhu iddia edildiğinde, bu, özünde muhafazakâr sonuçlara yol açtı. Ruh devrimcidir. Ancak ruhun tarihte cisimleşmesi, tutucu bir kuvveti yaratır. Tin, kendisi-için-varlık ve kendi-içinde-varlık olmaktan çıkar, başkası-için-varlık ve başka-içinde-varlık haline gelir, yani tinin ana niteliği olan özgürlük kaybolur. Ve bu, ruhsal yaşamda hiçbir

şekilde aşkınlık anlamına gelmez. Aşmak her zaman yukarı çıkar, aşağı değil. Ruhun tarihte nesnelleştirilmesi, Tanrı'nın Krallığının gelmediği anlamına gelir (Бердяев, 2003: 20).

V. L. Levçenko'nun belirttiği gibi, Berdyaev bu duruma düşen insan ruhunun kurtuluşunu ruhun hakikatinde aramakta, ancak ruhun bu hakikatinin tarihin anlamıyla, sanat ve özgürlük sayesinde nesnelleşmeden kurutularak aşkın olanın bilincine ulaşmakla mümkün olacağını belirtmektedir. Berdyaev'e göre tarih, tarihsel hafıza ile canlandığı gibi, "tarihsel olana" ruhsal yaklaşım sayesinde, tarih bilinci ruhsal sürecin tamamlanmasında önemli yer tutar. İnsan ruhu, ruhun bu tarihsel sürecini tarihin çeşitli merhalelerinde aşkın olanla bağlarını tarih bilinci sayesinde ruhunun derinliklerine biriktirerek bir enerjiye dönüştürme fırsatını yakalamaktadır (Левченко, 2011: 240).

R. Billington'un ifade ettiği gibi tarih öğrencilerine göre tarih, yaşamı boydan boya saran ve ilerleme ögesini açığa çıkaran bir tür altın ipliktir. Felsefeci biri, durumun bu olup olmadığını ve öyleyse bu anlamın ne olduğunu soracaktır. Başka bir bağlamda Tennyson'un dediği gibi, "bütün yaratılanların yöneldiği tek bir ilahi olay varsa, bunun hükmü olmadığını kim ve hangi temelde iddia edebilir (Billington, 2011: 32). Tarih insanın ilk günahıyla başlamıştır. Tarihin temeli günahtır. Tarihin anlamı günahın kefaretinde ve yaratılışın Yaradan'a dönüşünde, herkesin ve her şeyin Tanrı ile özgürce birleşmesinde, varlık alanındaki her şeyin tanrılaştırılmasında ve kötülüğün yokluk alanına son kez itilmesiyle ortaya çıkar. Tarih, aldatmanın teşhiri, gerçeklerin ortaya çıkması ve bunların batıldan nihai olarak ayrılmasıyla olacaktır. Berdyaev bu problemi Hristiyanlığın Logos öğretisiyle temellendirmektedir. Antik Yunandaki logostan farklı olarak Logos ve âlem yaratılmış ancak Baba, Tanrı'ya eşit iki varlığı temsil etmektedir. Bazıları bu düşünceyi üçlüğün tekliği anlamında da okumaktadır (Бердяев, 1916: 145). Berdyaev için tarihin bu diyalektik süreci esasında dini anlamın da açığa çıkmasında önemli bir süreçtir. Kötülüğün kökeni problemini de Berdyaev bu perspektifle ele almaktadır. Berdyaev'e göre kötülük ve günah kategorileri yalnızca mistik diyalektiğin dramına, yalnızca Tanrılığın Üç Şahsı'nın dramatik eylemine ve yaratılış tarihinde yansıyan diyalektik sürecine bağlı olarak temellendirilebilir. Oysa mutlakçı yaklaşımda kötülük problemi nötrleştirilmektedir. Berdyaev bu konuda ne panteizmin ne de düalizmin yeterli olduğunu düşünür. Çünkü panteizm Yaradan'ı yaratılıştan ayırmamaktadır. Düalizm ise çok sınırlı bir dünya görüşüne sahip olmakla birlikte nihai çözümde kötülük sorununa yüz çevirmektedir. Oysa gerçek din, (Berdyaev için bu Teslis inancıdır) bu problemin çözümünde reel adımlar atmıştır. Hristiyanlık gelene kadar dünya evrensel bir dini bilmiyordu. Hristiyanlıkla birlikte insanlığın evrensel tarihi başlamış oldu. Başka bir ifadeyle tarihin evrensel anlamı bu şekilde ortaya çıkmıştır. Yahudilerin dini ulusal bir dindi, paganlarında öyle (Бердяев, 1916: 12).

Berdyaev'e göre Paganizmin temelinde yatan panteist varlık anlayışı farklılaşmadı. Panteizmde ne insan, ne insanlık, ne de insanlık tarihinin anlamı ayırt edildi. Bu yaklaşımda her şey yeni şekillenmeye başlayan ilkel kaos unsurunda boğuluyordu. Rafine edilmiş yüksek Yunan kültüründe bile, birey henüz tanınmamıştı ve bu, devletin tanrılaştırılmasına yansdı. Pagan dinleri feminel, toprak ananın rahmindeki dinlerdi. Şimdi Hristiyanlığa yakınlaştırılan Dionysos dininde ise henüz bir kişilik yoktu; Dionysos trajedisi tamamen doğanın unsurlarında gerçekleşir, onda her şey, doğal güçlerin kendiliğindenliği ve kaosu içinde yeniden doğar. İçinde diriliş sadece doğal bir kaynaktır. Kişilik yalnızca Apollon dininde uyandı ve Orfizim'de ölümsüzlük susuzluğu ortaya çıktı. Bireysel kaderin ıstırapı ve dehşeti ancak eski kültürün en sonunda hissedildi, ancak bu zaten dünyanın Mesih'in kabulü için olgunlaşması, Kurtarıcı'nın kaçınılmazlığının bilinciydi. Hristiyanlık sayesinde mistik felsefe ve mistik mezhepler doğdu, mistik gizemle çevrili kişilikler ortaya çıktı.

Berdyayev tarih felsefesinin dini öncüllerini formüle ederken dünya tarihinin kalbinde, zamandan önce işlenen kötü, orijinal günahın yattığını belirtir.

“Yaratılışı oluşturan tüm monatlar, dünyada kendi kaderlerini seçmişler, zorunluluk ve bozulmaya açık bir dünyada bulunmayı özgürce belirlemişlerdir. Yaratılışın çokluğu, çoğulluğu birliğini, merkezini kaybetmiş, birey bulunamamıştır. Tarihin görevi, acı ve mutsuzluğa karşı zafer elde etmek değil, kötülüğe ve günaha karşı yaratıcı zafere varmaktır. Dünyada kötülüğün varlığı, yalnızca ateizm lehine bir argüman olmakla kalmaz, yalnızca Tanrı’ya isyan etmemekle kalmaz, aynı zamanda yaşamın en yüksek anlamının, dünya tarihinin büyük görevinin gerçekleşmesine de yol açar. Kötülüğün başlangıcı ve şeytanın varlığı, Tanrı ile yarışan orijinal bir güç değildir aksine varlığın bir karikatürü, yokluğun ruhudur.” (Бердяев, 1989: 68).

Felsefi öz bilincin tarihi aynı zamanda insan ruhunun iki özleminin -özgürlük ve gereklilik, yaratıcılık ve uyum, dünyanın sınırlarının ötesine geçme sanatı ve bilime yönelik- mücadelesinin arenasıdır. Platon, ilk özlemin büyük kurucusuydu. Materyalizm, ikinci özlemin, alçakgönüllülüğün, zorunluluğa itaatin, özgürlük olamayışın aşırı ifadesidir. Oysa felsefi yaratıcılık, insanın ruhsal güçlerinin bütünü, tüm ruhun dünyanın anlamına, dünyanın özgürlüğüne ulaşma çabasını içeriyordu. Yaratıcılarının bireyselliği, sanat tarihine olduğu kadar felsefe tarihine de damgasını vurdu. Filozoflar felsefeyi bilimsel olarak zorunlu kılmak isterler, çünkü hakikat herkes için zorunlu olmalıdır ve bilim onlara zorunlu doğanın tek biçimi gibi görünür. Ancak görünüşte öznel olan ve bilimsel olmayan bir felsefe, görünüşte nesnel ve bilimsel bir felsefeden çok daha doğru olabilir. Dünyanın anlamını aşmış bir felsefe için ikinci gerçeğin bilimsel genel geçerlilikle hiçbir bağlantısı yoktur. Gerçek, genel zorunluluktan bir kopuş yoluyla, bilimsel imgelemenin reddi yoluyla kavranabilir. Çünkü gerçeğin, Dante ve Dostoyevski’nin sanatı aracılığıyla ya da Jacob Boehme’nin Gnostik mistisizmi aracılığıyla, Cohen ya da Husserl’den çok daha büyük ölçüde açığa çıkarılabileceği kabul edilmelidir. Dante ve Boehme’de Cohen’de olandan farklı ve daha az genel olmayan bir yükümlülük vardır. Gerçek, bilgelikte ortaya çıkar. Modern bilincin bilimsel zorunlu doğası, daraltılmış, yoksullaşmış bir ruhun zorunlu doğasıdır; bu, ruhsal birlikteliğin kopması ve hukukta birlik kadar dışsal olarak aşırı bir minimuma indirgenmesidir. Bilimsel evrensellekte, yasal evrensellekte bir analogi vardır. Bu, içsel olarak parçalanmış, ruhsal olarak bölünmüş insanlığın biçimciliğidir.

Berdyayev, insanlığın evrensel tarihin Hristiyanlıkla başladığını ve tarihin anlamının da bu sayede daha belirgin hale geldiğini iddia etmektedir. Ona göre Hristiyanlık Yahudilikteki gibi kurban ve yasanın dini olmayıp sevginin ve özgürlüğün dinidir. Tanrı’nın kurbanlara ve işkencelere değil, insanın özgür sevgisine, insanın ilahi olanla özgür birliğine ihtiyacı vardır. Yeni Ahit, insanın ve Tanrı’nın özgür sevgisinin antlaşmasıdır (Бердяев, 1939: 35). Berdyayev yaşamı boyunca bu konuda düşünceler üretmekle birlikte kendisi koyu bir Ortodoks olmasına rağmen çoğu zaman dogmatik hale gelmiş Hristiyanlığı eleştirir ve 1907 yılında bu konudaki araştırmasını *Yeni Dini Bilinç ve Toplum* adlı eserinde temellendirmeye çalışır. Eserinin giriş kısmında eski Hristiyanlık öğretisinin artık yenilenmesi gerektiği fikrini temellendirmektedir. Berdyayev bu fikri temellendirirken eskiyi tamamen reddetmek taraftarı değildir. Ona göre insanlığın “dogmatik gelişimi” tıpkı merdivenin basamaklarından yükselmeye benzer. Yüksek basamak alt basamağı yok etmez tam tersine ona dayanır. Eğer merdivenin her basamağı sağlam olursa hepsi birlikte göğe ulaşabilir (Müminoğlu, 2018: 171).

Berdyayev söz konusu eserinde Protestanlığın bakış açısının bazı yönlerini desteklemektedir. Çünkü Protestanlık dini özgürlüğün yeniden doğmasına ve Hristiyanlığın eski günahlarından arınmasına sebep olmuştur (Бердяев, 1907’a: 264). Berdyayev’e göre bu konuyla ilgili insanı yaratıcılık açısından geliştirecek olan ve vahye yüklenen görevi aydınlatacak bir eleştiri henüz

yazılmamıştır. “...Kant’ın eleştirisi ve hatta saf akıl eleştirisine analogik olarak cevap verecek şekilde hâlâ vahiy eleştirisi yazılmamıştır.” (Müminoğlu, 2018: 171)

Berdyaev bu konuda eleştirilerini söz konusu eserinde dile getirir ve kanaatimce bu konuda kendisinin Kantı aştığı inancındadır (Бердяев, 1939: 16). Onu bu konuda etkileyen en önemli şey Dostoyevski’nin “Karamazov Kardeşleri” adlı romanında ele aldığı “Büyük Engizisyon Mahkemesi Üyesi/Velikiy İnkvizitor” olmuştur. Berdyaev bu noktada hem Batı’yı eleştirirken aynı zamandan sosyalizm devlet anlayışını da insanın özgürlüğünü elden alan bir yapı olarak eleştirmektedir.

“Sosyalizm...bir din olarak ilahi ekmeği dünyevi ekmeye değiştiren yapıdır.... Evet artık bu yapının taraftarları başkaldırdı ve Tanrı’nın olmadığını ilan ettiler. İnsanlığın kendi tanrılığını ilan etmesi gerekir. Evet, sosyalizmde büyük bir doğruluk var ki kapitalist ve burjuvanın büyük yalanlarının toplumsallığının yanında kanaatimce sosyalist olunmadan olmuyor. Bu sıradan bir doğruluktur ve en azından her çeşit sosyalizmi şeytanlığın imhası olarak kabul etmek mümkün. Ancak sosyalizmin atmosferinde dine karşı tarafsızlık ve tabi olma yok, tam tersine kendisinin bir din olamaya adaylığı var. Bir yok etme doğuyor ve tarafsız iyiliğe doğru götürmemekte tam tersine nihai kötülüğe götürmekte.” (Бердяев, 1907 b: 250).

Batı emperyalizmi ise Berdyaev’e göre Evanjelistlerin dediği gibi ilk önce kılıç kaldırdı ve o kılıçtan nasibini alacaktır (Müminoğlu, 2018: 177). Berdyaev insanlığın düştüğü bu acı durumun kökenini aslında Rönesans’ın sonuyla başladığına inanmaktadır. Çünkü ona göre Rönesans dönemi insanları, yaratıcı ve neşeye sahip insanlardı. Rönesans’ın büyük ustaları resimlerini yaratırken, bölünmüş bir bilincin acısıyla zehirlenmeden, yaratıcılığın sevincini hissettiler ve bu onlara büyük ustalar olma fırsatı verdi. Zamanımızın büyük akımları, derin bir iç tatminsizliğin, insan yaratıcılığının sıkıştığı ahlaksızlıktan bir çıkış yolu arayışının izlerini taşıyor. Nietzsche, Dostoyevski, Ibsen gibi en büyük yaratıcı bireyler, yaratıcılığın trajedisinin farkındaydılar, yaratıcılığın bu içsel kriziyle, yaratıcı bir yükselişte verileni yaratmanın bu imkânsızlığıyla eziyet çekiyorlardı (Бердяев, 1990: 209-216). Berdyaev, insanlığın yeniden evrenselliğe kavuşmasının yolunun ise yeni dini bilinç ile mümkün olacağına inanmaktadır. Berdyaev’in belirtmeye çalıştığı yeni dini bilinç, mistik tecrübeye ulaşmakla gerçekleştirilmesinin mümkün olacağını söylemektedir. Berdyaev’in mistik anarşizm üzerinde durmasının en önemli sebebi ise dinin iktidar ve çeşitli devletçi yapılar (burada eleştirdiği yapı sosyalizm ve kapitalizmdir) tarafından kötüye kullanılmasıdır. Bu kötülüklerden de mistik anarşizm bilincine varmakla yeni dini bilincin inşa edilmesi gerektiği kanaatindedir. Çünkü gerçek yaşam ve ölüm üzerinden zafer ancak Tanrı’ya bağlanmakla mümkün olabilir.

Berdyaev kötülüğün kaynağını araştırırken problemi tarihsel ve evrensel düzeyde ele alır. Berdyaev’e göre, modern dünya farklı yollarla ve farklı sonuçlara doğru ilerlemektedir. Neden tarihin kendisi günahın kendisidir, tarihin anlamı ise günahın ödemesiyle açığa çıkar? Berdyaev bu soruya insanın Âdem’in ilk günahını kabul etmesiyle tarihe anlam verebileceğini söyler. Çünkü “eğer dünyamızı hayretlerde bırakan kötülük olmasaydı, o takdirde insanlık doğal dünyanın nimetlerine kanmakla yetinirdi. Doğal dünya, bütün kötülüklerden ve zulümlerden halis olarak insan için tek ilahi şey hâline gelebilirdi. Eğer kötülük ve ondan doğan acı olmasaydı, o zaman kötülükten kurtulmaya gerekli ihtiyaç da olamazdı.” (Бердяев, 1989: 121) Berdyaev’e göre bu günahın nedeni ilk günden beri bütün tarih boyunca gelmektedir. Berdyaev bu anlamda kötülüğün tarihsel süreçte kendisini üç farklı kisede ortaya koyduğunu belirtir: 1. “İlk kötülük özgür fiil sonucunda, mutlak varlıktan düşüştür” 2. “Kötülük kendini ilahlaştırmaktır” ve 3. “Kötülük boyun eğmedeki hiyerarşinin bozulmasıdır.” (Бердяев, 1989: 128) Berdyaev için ilk kötülük bunun için önemlidir. Çünkü bu arada esas kötülüğün kaynağı başlamaktadır ki, bu “insanın kendini iddia” etmesiyle ortaya çıkmaktadır. Kötülük, “İnsanın, yaşamın kaynağını Tanrı’da değil kendi benliğinde, sadece kendisiyle, kendi maneviyatında olduğunu

düşünmesinden” (Бердяев, 1989: 128) ileri gelmektedir. Berdyaev *insanlığın ve ilahi olanın varoluşsal diyalektiği* adlı çalışmasında esas bu noktaya farklı bir aforizma ile cevap vermektedir. “Ben acı çekiyorum, demek, ben varım.” (Бердяев, 1993: 394) Buradaki acı çekme Berdyaev’e göre varlığın aşkın boyutuyla ilgilidir. Hatta Tanrı’nın kendisi bile bu acıyı duymakta ve bizimle bunu paylaşmaktadır, der Berdyaev. Çünkü bu anlayış bizi ‘tepashizme’ bile götürse de, tıpkı Dostoyevski’nin *Yeraltından Notlar* adlı eserinde olduğu gibi, acı yeni bir bilincin doğmasına sebep olmaktadır, der. Berdyaev, “İsa’nın günahsızca acı çekmesi” vakasını örnek göstererek Hristiyanlığın acı çekme yolunun kurtuluş yoluna çevirdiğini, bu acı çekmenin ilahi-insani olduğunu ve insanlığın çileci acısına cevap olduğunu ifade eder. Berdyaev “Dostoyevski’nin Dünya Görüşü” adlı çalışmasıyla aslında ilahi insan figürünü Dostoyevski’den alarak daha belirgin hale getirmeye çalışır.

3. Sonuç

Berdyaev, kötülüğün bilincine varmak ve bununla birlikte yeni dini bilinci kazanmakla, mistik tecrübeye ulaşmakla insanlığın kurtuluşunun mümkün olacağını söylemektedir. Onun tasarladığı yeni dini bilinç ütopyik bir şekilde Mesih özlemiyle ilişkilendirilmektedir.

Berdyaev kötülük konusundaki sorunlara ancak ve ancak dini sistem çerçevesinde karşı durmanın mümkün olduğunu ifade eder. Aksi takdirde kötülük rölatif bir hal alır ve ince, soğuk, doğal gereksinim olarak bir gerçekliğe dönüşür. Berdyaev’e göre evrensel tarih sayesinde kötünün üstesinden gelmek mümkün hale gelebilir. Tarihin de kendi hamurunda ısrarlı bir şekilde uzun bir çabayla güçlü hale gelmesi ve kendi dönemlerini başından geçirmesi gerekir. Kabile, pagan kültürün dinleri, insanlık tarihinin ilk aşamalarını mümkün kıldı; temel gerekli gerçekler onlarda açığa çıktı; ama kişiliğin ve ideal doğasının açığa çıkması henüz onlarda değildi, bunun zamanı henüz gelmemişti. Klanın kadim unsurunda, sadece insanın kişiliği tanınmamış, aynı zamanda uzlaştırıcı bir ruha ve ortak bir amaca sahip olan insanlığın birliği de tanınmamıştır. Eski, Hristiyanlık öncesi dünya, ilerleme fikrine yabancıydı, bu fikir insanlığın birliğinin bilincini ve onun ilahi amacını varsayıdığından, tarihsel gelişimin anlamı bu şekilde ortaya çıktı. Sadece peygamberler ilerleme fikrini tasarladılar, sadece tarihin dini anlamını hissettiler ve bu anlamı Mesih özelemleriyle ilişkilendirdiler.

Berdyaev bu yeniçağın insan için iki yol açtığını düşünmekle birlikte insanı bir tür ikileme düşmesine sebep olduğunu belirtmektedir. Ona göre, tüm bunlar zaten kapitalizmde ve sosyalizmde de bu şekilde gerçekleşmiştir/gerçekleşecektir. Tüm modern tarihin trajik sonucu, trajik başarısızlığı budur. Ancak yeni tarihin bu başarısızlığı, yeni tarihin saçmalığına işaret etmez, tarihin kaderine dair tamamen karamsar bir anlayışa yol açmaz. Dünya tarihi bir trajedi olarak anlaşılırsa bunun içsel bir anlamı vardır ve bu şekilde anlaşılmalıdır. Çözümünün tarihin kendi içinde içkin olamayacağını, ancak sınırlarının dışında olduğunu düşünürsek, tarihi bu şekilde ele alırsak, o zaman tarihin tüm başarısızlıkları derin bir içsel anlam kazanır ve tarihin anlamının gizli olduğunu kavramaya başlarız. Berdyaev hayali bir şekilde tasarladığı Mesih kurtuluşu tarihin anlamının inançla bütünleştirilerek anlaşılmasında yattığını ifade etmektedir.

Каунакҫа

- Бердяев, Н. А. (1989). *Философия свободы*. Москва: Издательство Правда.
- Бердяев, Н. А. (1916). *Смысл творчества (опыт оправдания человека)*. Москва: Изд-во Г.А.Лемана и С.И.Сахарова.
- Бердяев, Н.А. (1907а). *Мистика и религия*. Санкт-Петербург: Издание М.В. Пирожкова.
- Бердяев, Н. А. (1907b). *Новое Религиозное сознание и общественность*. Санкт-Петербург: Издание М. В. Пирожкова.
- Бердяев, Н. А. (1993). *Эгзистенциальная Диалектика Божественного и Человеческого*. Москва: Республика.
- Бердяев, Н. А. (2003). *Дух и реальность, Основы богочеловеческой духовности*. Харьков Фолио: Вступ. Ст. И сост. В. Н Калюжного- Издательство АСТ.
- Бердяев, Н. А. (1990). "Конец Ренессанса и кризис гуманизма Разложение человеческого образа," журнал *Новый мир* №: 1: 209–216.
- Бердяев, Н. А (1934). *Я и мир объектов, Опыт философии одиночества и общения*. Париж: YMCA-Press.
- Бердяев, Н. А. (1939). *О рабстве и свободе человека*. Париж: YMCA-Press.
- Billington, Ray.(2011). *Felsefeyi yaşamak, ahlak düşüncesine giriş*. Çeviren: Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Левченко, В. Л. (2011). "Тематизация Трансцендентного в Философии Н. Ф. Бердяева," *Журнал Философия* Выпуск: 2: 238–245.
- Müminoğlu, K. (2018). *Berdyayev'de din, felsefe, özgürlük*. Konya: Çizgi Yayınları.
- Transliterasyon**
- Berdyayev, N. A. (1989). *Filosofiya svobody*. Moskva: Izdatel'stvo Pravda.
- Berdyayev, N. A. (1916). *Smysl tvorchestva (Opyt Opravdaniya Cheloveka)*. Moskva: Izd-vo G.A.Lemana i S.I.Sakharova.
- Berdyayev, N.A. (1907a). *Mistika i religiya*. Sankt-Peterburg: Izdaniye M.V. Pirozhkova.
- Berdyayev, N. A. (1907b). *Novoye Religioznoye soznaniye i obshestvennost'*. Sankt-Peterburg: Izdanie M. V. Pirozhkova.
- Berdyayev, N. A. (1993). *Egzistentsial'naya dialektika Bozhestvennogo i Chelovecheskogo*. Moskva: Respublika.
- Berdyayev, N. A. (2003). *Dukh i real'nost', Osnovy bogochelovecheskoy dukhovnosti*. Khar'kov Folio: Vstup. St. I sost. V. N Kalyuzhnogo- Izdatel'stvo AST.
- Berdyayev, N. A. (1990). "Konets Renessansa i krizis gumanizma Razlozheniye chelovecheskogo obraza," zhurnal *Novyy mir* №: 1: 209–216.
- Berdyayev, N. A (1934). *Ya i mir ob'yektov, Opyt filosofii odinchestva i obshcheniya*. Parizh: YMCA-Press.
- Berdyayev, N. A. (1939). *O rabstve i svobode cheloveka*. Parizh: YMCA-Press.
- Billington, Ray. (2011). *Felsefeyi yaşamak, ahlak düşüncesine giriş*. Çeviren: Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Levchenko, V. L. (2011). "Tematizatsiya Transtsendentnogo v Filosofii N. F. Berdyayeva," *Zhurnal Filosofiya* Vypusk: 2: 238–245
- Müminoğlu, K. (2018). *Berdyayev'de din, felsefe, özgürlük*. Konya: Çizgi Yayınları.

Extended Abstract

Introduction

The issue of evil is actually a problem that has existed since human existence. This problem has been tried to be explained by associating it with human nature and divine power in some sources, from the ancient philosophical thought to the present day, especially in religious sources. Basically why is there evil in the world? Why does God allow evil? This problem shaped around questions such as many XX. It has also been the focus of attention of the thinkers of the 21st century. As a philosopher of religion, Nikolay Berdyaev examines the source of evil and the meaning of history in many of his works such as "Spirit and Truth", "The Meaning of Creativity", "Mother of History" and "Dostoyevsky's World View".

Methods

While investigating the source of evil, Berdyaev tried to deal with the problem in a historical and universal context. According to Berdyaev, the modern world is moving in different ways and towards different results. For Berdyaev, the modern human dilemma lies in the fact that he entered the psychological, egocentric, introverted individualism period. By pushing aside human belief, positivism promised humanity false objectivism and false universalism. The human race has made itself a slave to its own ends by mechanically subjugating it. According to Berdyaev, all these are the conditions that constitute the source of the existence of evil.

Berdyaev criticizes solipsism, subjective idealism, naturalism and materialism. He believes that science cannot quench the thirst of the human spirit. He believes that the depths of the human soul can still be resolved by the belief of man. Faith is the only factor that destroys all evil.

While Berdyaev clarifies the subject in this way, he states that attributing the evil that man and even humanity have done and created to God is unique to the spirit of evil and that evil is the greatest of all.

Title

How to fight evil? Berdyaev advises people in this regard; You must be in goodness and radiate goodness. This does not mean a passive attitude towards evil, that is, humility in the face of evil and compliance with it. Berdyaev here rightly argues that evil can only be defeated from within, and not by a single violent exclusion and extermination.

Berdyaev also acknowledges that one can achieve the highest good through evil. For this reason, the experience of evil must reveal the essence of evil as absence, lie, emptiness, something that must contribute to its denial, its annihilation. Berdyaev studies spiritual pride, believing that the source of life is not in God, but in himself. It could be argued that this pride is associated with primary irrational freedom.

Berdyaev's determination on this subject, post-Kantian European philosophy, led to the ontologicalization of knowledge.

Conclusion

While investigating the source of evil, Berdyaev deals with the problem at the historical and universal level. According to Berdyaev, the modern world is moving in different ways and towards different results. Why is history itself sin, and the meaning of history revealed by the payoff of sin? Berdyaev tells this question that man can give meaning to history by accepting Adam's original sin.

According to Berdyaev, the cause of this sin has been throughout history since the original sin. In this sense, Berdyaev states that evil manifests itself in three different guises in the historical process: 1. "The first evil is the fall from absolute existence as a result of free action" 2. "Evil is to deify oneself" and 3. Evil is the disruption of the hierarchy in submission.

Berdyaev states that it is possible to stand against the problems of evil only within the framework of the religious system. Otherwise, evil becomes relative and becomes a reality as a thin, cold, natural necessity. According to Berdyaev, it may become possible to overcome evil thanks to universal history. History, too, must become strong in its own dough with a persistent and long effort and go through its own periods.